

KALAKASVATUSE ÕPETAMISE AJALOOST EESTI ÜLIKOOLIDES

Riho Gross

Eesti Maaülikool, veterinaarmeditsiini ja loomakasvatuse instituut, vesiviljeluse õppetool

Fr. R. Kreutzwaldi 46a, 51006 Tartu

Tel: 7313489, E-mail: riho.gross@emu.ee

Kalakasvatusel on Eestis enam kui saja-aastane ajalugu, kuid ülikoolide õppekavadesse jõudis kalakasvatuse õppeainena tunduvalt hiljem. Intensiivsema kalakasvatuse väljakujunemise perioodil 1960-ndatel aastatel eriharidusega kalakasvatatajaid ette ei valmistatud ning kalakasvatust edendasid mitmed Tartu Riikliku Ülikooli (TRÜ) lõpetanud bioloogid, kes omandasid kalakasvatusalased teadmised täienduskursustel ja iseõppimise teel (Tohvert, Paaver, 1999). 1970–1980-ndatel aastatel toimus Eestis kalakasvatuse kiire laiendumine ja seetõttu vajati eriharidusega kalakasvatatajaid, sest iseõppimisest ja täienduskursustest enam ei piisatud. Aastatel 1976–1983 lõpetas TRÜ mitu lendu kalakasvatataja profiiliga ihtüolooge, kes said tollaste tingimuste kohta kalakasvatuse valdkonnas päris hea ettevalmistuse, sest õppetöösse kaasati lisaks ülikooli enda töötajatele (Jüri Ristkok jt) ka spetsialiste väljastpoolt ülikooli (Kalle Laugaste ENSV TA Zooloogia ja Botaanika Instituudi limnoloogiajaamast ning Mare Puhk ja Jüri Kasesalu Eesti Loomakasvatuse ja Veterinaaria Teadusliku Uurimise Instituudi (ELVI) kalakasvatuse osakonnast), praktika toimus eesrindlikes kalakasvandustes ja diplomitööde teemad olid seotud kalakasvatuse või sellega seonduvate probleemidega (Tohvert, Paaver, 1999). Näiteks 1981. aastal bioloogia-ihüoloogia spetsiaalsuse lõpetanud bioloogidel olid õppekavas järgmised kalade ja kalakasvatusega seonduvad õppeained: üldine ihtüoloogia, üldine hüdrobioloogia, kalamajandus ja kalakasvatuse, hüdroloogia alused, hüdrokeemia alused, kalade haigused, kalade füsioloogia alused, peatükke sanitaarhüdrobioloogiast ning peatükke kalamajanduse ökonoomiast.

Ka Eesti Põllumajanduse Akadeemia (EPA) loomakasvatuse üliõpilastele loeti aastatel 1975–1992 eriloomakasvatuse kateedri õppejõu Mart Enneveeri poolt kalakasvatuse kursust (nii eesti kui vene keeles) ning kaitssti ka kalakasvatuse alaseid diplomitöid. 1978. a ilmus M. Enneveeri sulest ka esimene eestikeelne kalakasvatuse õpik (Enneveer, 1978). EPA (ja hiljem ka Eesti Põllumajandusülikooli ja Eesti Maaülikooli) veterinaarmeditsiini õppekava üliõpilastele õpetas aastatel 1969–2012 kasvatatavate kalade haigusi ELVI kalakasvatuse osakonna vanemteadur Jüri Kasesalu.

Kõige olulisem roll kalakasvatuse alase hariduse edendamisel Eestis on siiski tänase Eesti Maaülikooli vesiviljeluse õppetoolil, mille juured ulatuvad 1964. aastasse kui toonase ELVI juurde loodi kalakasvatuse osakond, mida juhtis kuni 1989. a lõpuni Mare Puhk ja alates 1990. aastast Tiit Paaver (joonis 1).

Joonis 1. Eesti Loomakasvatuse ja Veterinaaria Teadusliku Uurimise Instituudi kalakasvatuse osakonna töötajad 1992. aastal: esireas vasakult Marje Aid, Tiiu Tohvert, Mare Puhk, Anne Laius, tagareas vasakult Tiit Paaver, Jüri Kasesalu, Riho Gross.

ELVI teadlastest kaitsesid sel perioodil kalakasvatuse valdkonnas teaduskandidaadi kraadi Mare Puhk ("Karpkala Eesti NSV tiigimajandus", 1972), Jüri Kasesalu ("Ihtüoparasitaarne olukord ja kalade haigused Eesti NSV tiigimajandus", 1972) ja Riho Gross ("Eesti karpkalatõu aretuse lähtevormide geneetiline, morfoloogiline ja kalamajanduslik iseloomustus ning nende tarberistamise tulemused", 1991). Osakonna teadlased (Mare Puhk, Jüri Kasesalu, Tiiu Tohvert, Tiit Paaver, Priit Päck, Katrin Kaldre, Margo Hurt) on õpetanud kalakasvatusega seotud aineid kõigis Eesti kalanduse alast kõrg- ja kutseharidust andvates asutustes – Tartu Ülikoolis, Tartu Ülikooli Pärnu kolledžis, Eesti Mereakadeemias, Türi sovhoostehnikumis ja selle järglases Järvamaa kutsehariduskeskuses. 1993. aastal liideti ELVI koos kalakasvatuse osakonnaga Eesti Põllumajandusülikooliga, 2005. aastal muudeti Eesti Põllumajandusülikooli nimi Eesti Maaülikooliks (EMÜ) ning kalakasvatuse osakond on kuulunud sellest ajast EMÜ veterinaarmeditsiini ja loomakasvatuse instituudi koosseisu. 2014. aastal nimetati kalakasvatuse osakond ümber vesiviljeluse osakonnaks ning 2017. aasta 1. septembrist moodustati vesiviljeluse osakonna baasil vesiviljeluse õppetool, mille juhiks valiti EMÜ nõukogu poolt professor Riho Gross. Kalakasvatuse alane õppetöö algas Eesti Põllumajandusülikoolis 2002. aastal. Enne seda vastavad õppekavad puudusid ja üksikutele teiste ülikoolide või erialade üliõpilastele pakuti võimalust kalakasvatuse osakonna teadurite juhendamisel ja laboratooriumide baasil oma lõpu-

magistri- või doktoritöid teha. Kuni 2007. aastani toimus osakonna baasil teadusmagistri õpe kalakasvatuse valdkonnas loomakasvatuse 4+2 õppekava raames ja kokku kaitsti 6 teadusmagistritööd. 2002. a läks EMÜ üle 3+2 süsteemile ja kuni 2013. a vastu võetud üliõpilastele toimus kalakasvatuse 3-aastane bakalaureuseõpe eriala valikmoodulina loomakasvatussaaduste tootmise õppekava ja alates 2014. a vastuvõtust loomakasvatuse ja kalakasvatuse õppekava raames. Hoolimata kalakasvatuse valikmooduli mahu suurendamisest ei suurenenud siiski ühendõppekavale sisseastujate huvi kalakasvatusele spetsialiseerumise suhtes ja seetõttu töötas R. Grossi juhitud töörühm 2015. a välja uue õppekava "Kalandus ja vesiviljelus", mis avati alates 2016. a vastuvõtust. Kalakasvatuse magistriõpe käivitati eraldi õppekavana 3+2 süsteemis 2002. aastal ja selle raames on alates 2008. aastast kaitstud 30 magistritööd. Õppekava akrediteeriti positiivselt 2007. ja 2017. aastal, kuid sisseastujate vähesuse tõttu peatati vastuvõtt alates 2016. aastast. 2019. aastal avati vastuvõtt magistriõppekavale "Kalandus ja rakendusökoloogia", mille raames on üliõpilastel võimalus spetsialiseeruda kalanduse ja vesiviljeluse erialale.

Kalakasvatuse aluseid on õpetatud ka teiste EMÜ õppekavade üliõpilastele (loodusvarade kasutamine ja kaitse, loodusturism, rakendushüdrobioloogia, veterinaarmeditsiin). Rahvusvahelise magistriõppekava BIOLANDMAN raames õpetasid Tiit Paaver ja Riho Gross ka välisüliõpilasi. Doktoritööd on võimalik spetsialiseeruda vesiviljelusele põllumajanduse õppekava raames ja seni on EMÜ-s kaitstud vesiviljeluse õppetooli töötajate juhendamisel kolm doktorikraadi (Priit Päck 2012. a, Lilian Pukk 2016. a ja Katrin Kaldre 2018. a) ja hetkel jätkab doktorantuuris õpinguid seitse doktoranti. Vesiviljeluse õppetooli töötajate juhendamisel/kaasjuhendamisel on kaitstud neli doktorikraadi ka välismaal (Rootsis, Saksamaal, Leedus ja Soomes).

Kasutatud kirjandus

- Enneveer, M. 1977. Kalakasvatus. – Valgus: Tallinn, 183 lk.
 Tohvert, T., Paaver, T. 1999. Kalakasvatus Eestis. – EPMÜ Loomakasvatusteaduste instituut: Tartu, 183 lk.

EMÜ veterinaarmeditsiini ja loomakasvatuse instituudi vesiviljeluse õppetooli töötajad 2019. aastal: esireas vasakult nooremteadur Oksana Burimski, lektor Katrin Kaldre, ihtüoloog Marje Aid, laborant Kerli Haugjärv; tagareas vasakult: lektor Priit Päck, lektor Heiki Jaanuska, professor, õppetooli juht Riho Gross, nooremteadur Ilkka Nousiainen, nooremteadur Magnus Lauringson, lektor Siim Kahar. Fotolt puuduvad: vanemteadur Anti Vasemägi, ihtüoloog Margo Hurt, teadur Lilian Pukk, teadur-järel doktor Kristina Noreikiene